

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhlib.am/>

E-mail: info@artsakhlib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhlib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhelibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀՀ ՍՊՈՐՏԻ ԵՎ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ՉԱՆԳԵՉՈՒԻԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԲԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԲԻՆԱՏ» ՓԲԸ

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 1, 2018

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№1, 2018

*Նվիրվում է Հայաստանի առաջին Հանրապետության 100-րդ, Արցախյան շարժման 30-րդ ու
Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2800-րդ ամյակներին*

*Dedicated to the 100th anniversary of the First Republic of Armenia, the 30th anniversary
of the Artsakh movement and the 2800th anniversary of the founding of Erebuni-Yerevan*

*Посвящается 100-летию Первой Республики Армения, 30-летию Арцахского движения и
2800-летию основания Эребуни-Ереван*

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2018

*Չրատարակության Է երաշխավորվել Երևանի պետական Չամալսարանի գիտական խորհրդի թիվ 2/8.8 առ 29.11.2018թ. որոշմամբ
 Рекомендовано к публикации решением учёного совета №2/8.8
 от 29.11.2018г. Ереванского государственного университета
 Recommended for publication by the Yerevan State University
 Academic Council Decision №2/8.8 of November 29, 2018*

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴ

Նախագահ՝ ԵՊՅ ռեկտոր, ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ

Անդամներ՝

ԱՎԱԳՅԱՆ Արծրուն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ Չրանտ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիթ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳԱԼՍՏՅԱՆ Խաչիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ Զուլիխան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳՐՈՒՉԴԵՎ Վլադիսլավ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գևորգ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԺԵՅՄՈ Մարտիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
 ԼԱՊԵՎԱՎ Վալենտինա, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
 ԼՈՒԽՏԵՐՅԱՆԴՏ Օտտո, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
 ՉՈՎՍԵՓՅԱՆ Մուշեղ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՂԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ Աշոտ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՄԻՆԱՅԱՆ Էդիկ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Կարեն, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
 ՍԱՐԳՅԱՆ Չայկ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՎԱՍԿՈՎ Մաքսիմ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
 ԶԵՌՅԱՆ Գարիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԶՈՉԱՐՅԱՆ Տիգրան, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Ավետից ԳԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ**

Գիտական Արցախ, №1, 2018, Երևան, «ԱԵԳՄՍ» հրատ., 2018, 448 էջ:
 Scientific Artsakh, №1, 2018, Yerevan, «UYSSA» publ., 2018, 448 pages.
 Научный Арцах, №1, 2018, Ереван, Изд. «ОМУСА», 2018, 448 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 1-ին համարում տեղ են գտել հայկական արդի հիմնախնդիրներից մեկի՝ պետականության վերաբերյալ Չայաստանը, Արցախը, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը և Բելառուսը ներկայացնող հեղինակների գիտական աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում գետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2018թ. սեպտեմբերի 13-16-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Չայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» 3-րդ միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

The first issue of «Scientific Artsakh» journal comprises the scientific works of authors from Armenia, Artsakh, the United States of America, Germany, Poland and Belarus on one of the most urgent problems for Armenians – the statehood. The publication also contains the best scientific articles of the 3rd international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 13-16, 2018 in Stepanakert.

В первом номере журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы авторов из Армении, Арцаха, Соединенных Штатов Америки, Германии, Польши и Беларуси по одной из актуальных для армян проблем – государственности.

В издании размещены также лучшие научные статьи 3-ей международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 13-16 сентября 2018 года в Степанакерте.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Rector of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Members:

AVAGYAN Artsrun, Doctor of Philology, Professor
 AVANESYAN Hrant, Doctor of Psychology, Professor
 BABAYAN David, Doctor of History, Associate Professor
 BALAYAN Vahram, Doctor of History, Professor
 DANIELYAN Gevorg, Doctor of Law, Professor
 GALSTYAN Khachik, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
 GHAZINYAN Gagik, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
 GRUZDEV Vladislav, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
 GYULAMIRYAN Julieta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
 HOVSEPYAN Moushegh, Doctor of Philology, Professor
 KERYAN Garik, Doctor of Political Sciences, Professor
 KOCHARYAN Tigran, Doctor of Political Sciences, Professor
 LAPAEVA Valentina, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
 LUCHTERHANDT Otto, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
 MARKOSYAN Ashot, Doctor of Economic Sciences, Professor
 MINASYAN Edik, Doctor of History, Professor
 NERSISYAN Karen, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
 SARGSYAN Hayk, Doctor of Economic Sciences, Professor
 VASKOV Maksim, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
 YEGHIAZARYAN Arman, Doctor of History, Associate Professor
 ZEJMO Marek, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Candidate of Law, Associate Professor

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: ректор ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор **Арам СИМОНЯН**

Члены:

АВАԿՅԱՆ Արժրուն, доктор филологических наук, профессор
 АВАՆԵՏՅԱՆ Գրանտ, доктор психологических наук, профессор
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիդ, доктор исторических наук, доцент
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, доктор исторических наук, профессор
 ՎԱՏՅԿՈՎ Մաքսիմ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
 ԳԱԼՏՅԱՆ Խաչիկ, доктор политических наук, доцент
 ԳՐԱԶԴԵՎ Վլадислав, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
 ԳՅՍՒԼԱՄԻՐՅԱՆ Ժուլյետա, доктор педагогических наук, профессор
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գեվորգ, доктор юридических наук, профессор
 ԵԳԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, доктор исторических наук, доцент
 ԶԵՅԻՄՈ Մարեկ, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
 ԿԱԶԻՆՅԱՆ Գափիկ, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
 ԿԵՐՅԱՆ Գարիկ, доктор политических наук, профессор
 ԿՕՇԱՐՅԱՆ Կոչարյան Թիգրան, доктор политических наук, профессор
 ԼԱՔԱԵՎԱ Վալենտինա, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
 ԼՅՈՒՒՏԵՐՔԱՆԴՏ Օտտո, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
 ՄԱՐԿՕՏՅԱՆ Աշոտ, доктор экономических наук, профессор
 ՄԻՆԱՏՅԱՆ Էդիկ, доктор исторических наук, профессор
 ՆԵՐՏԻՏՅԱՆ Կարեն, кандидат экономических наук, доцент
 ՕՎՏԵՔՅԱՆ Մուսեղ, доктор филологических наук, профессор
 ՏԱՐԳՏՅԱՆ Գայիկ, доктор экономических наук, профессор

Главный редактор: кандидат юридических наук, доцент **Аветик АРУТЮНЯН**

*Տպագրվում է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության աջակցությամբ
 Is published with the support of the Ministry of Sport and Youth Affairs of the Republic of Armenia
 Публикуется при поддержке Министерства спорта и по делам молодежи Республики Армения*

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԱՉԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹՅՑ

ՄԱՍԻԿՈՆ ՄԱՐԳԱՐՅԱԼ

Կերպարափոխվող հասարակություններում ազգային անվտանգության ապահովման գործընթացում որոշիչ է համագործակցության (collaboration) մշակույթի դերը: Լինելով քաղաքական հարաբերությունների ձև՝ համագործակցությունը հենվում է փոխգործունեության և բանակցությունների օգնությամբ խաղաղություն հաստատելու վրա: Փաստորեն համագործակցության մշակույթը հարաբերությունների այնպիսի համակարգ է, որը ներառում է քաղաքացիական համերաշխության ու համաձայնության, պետականաշինության մշակույթի զարգացման և ազգային անվտանգության ապահովման գործընթացներ:

Այս դիտանկյունից Կոպենհագենյան դպրոցի ներկայացուցիչները (Բարի Բուզան, Յոհան Գալտունգ) ընդլայնեցին անվտանգության մասին պատկերացումները՝ այդ հասկացությունն ուսումնասիրելով «Ես»-ի ձևավորման աշխարհագրական, քաղաքակրթական, գենդերային, մշակութային, հոգեբանական, էթնիկ, լեզվաբանական, ծագումնաբանական, արժեքաբանական տիրույթներում: Այս առումով համագործակցության մշակույթը հարստացավ «մարդկային անվտանգություն» (human security) եզրույթով, որը հիմնվում է մարդու անվտանգության հիմնական ռեֆերենտային խմբի, այլ ոչ թե ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ինստիտուտների անդամակցելու վրա: Նման մոտեցումը զուգամիտեց անվտանգության ապահովման սոցիալ-քաղաքական, քաղաքակրթական, բարոյահոգեբանական տիրույթները՝ նպաստելով քաղաքացիական անվտանգության (civic կամ civilian security) և համընդգրկուն անվտանգության (comprehensive կամ overall security) ստեղծմանը, ձևավորմանն ու կայացմանը: Լինելով ազգային անվտանգության ապահովման քաղաքականության առանցքը՝ գիտական գրականության մեջ «մարդկային անվտանգություն» հասկացությունն ունի տարաբնույթ մեկնաբանություններ: Համաձայն **առաջին մոտեցման**՝ «մարդկային անվտանգությունը» հոմանիշ է մարդկանց գոյատևումն ապահովող հիմնական պահանջմունքների բավարարմանը, ինչպես նաև «քաղաքական անվտանգությանը» (այն իմաստով, որ ժողովրդական ինստիտուտների ամրապնդումը դիտարկվում է որպես անվտանգության ապահովման կարևոր նախապայման): Նմանօրինակ մոտեցում է դրված ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի փաստաթղթերում:

Երկրորդ մոտեցումը, ճիշտ է, ուշադրության կենտրոնում է պահում անվտանգության սոցիալական չափումները, սակայն միաժամանակ անվտանգության ապահովումը հիմնավորվում է «համընդհանուր բարեկեցության» (social welfare) և «հանրային անվտանգության» գաղափարներով, որոնք էլ դրվում են «Ես»-ի երկարաժամկետ զարգացման ռազմավարության հիմքում:

Երրորդ մոտեցումը կենտրոնանում է այսպես կոչված «նոր» (ոչ ավանդական) վտանգի աղբյուրների վրա՝ զանգվածային համաճարակներ, թմրամոլություն, թրաֆիկինգ, հանցագործություններ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում, զենքի մասսայական օգտագործումը ահաբեկչություն¹: Այս մոտեցման շրջանակներում կարևորենք նաև ազգային անվտանգության ապահովման (ԱԱԱ) միջմշակութային ենթատեքստը՝ պայմանավորված զանգվածների գիտակցության մանիպուլյացիայով, մարզինալացմամբ, ինչպես նաև մեզապոլիսներում էթնիկական փոքրամաս-

¹ **Hough Peter.** Understanding global security, second edition. Routledge Taylor&Francis Group, London and New York, 2008, p. 165-190

Նությունների լեզվական, սոցիալ-հոգեբանական, քաղաքակրթական ինտեգրացիայի դժվարություններով:

Չորրորդ մոտեցումը «մարդկային անվտանգության» կոնկրետ իրագործումը տեսնում է այսպես կոչված «**հումանիտար ինտերվենցիաների**» տեսքով, որը կարող է քաղաքացիական բնակչության մեծ զանգվածներին ազատել էթնիկական և միջդավանաբանական բախումներից: Փաստորեն համագործակցության մշակույթի միջոցով «ազգային անվտանգություն» և «մարդկային անվտանգություն» հասկացությունները զուգամիտվում են: Այս տրամաբանությամբ նվազում է անվտանգության այս ձևերի միջև առկա տարածայնությունները, իսկ «**մարդկային անվտանգության**» ապահովումն այլևս կախված չէ միայն կառավարության գործունեությունից: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և սպառողական մշակույթի զարգացման արդյունքում սոցիալ-քաղաքական փոխակերպումների ենթարկվող դերակատարները, իրենց կորպորատիվ շահերից ելնելով, նախապատվությունը տալիս են ազգային անվտանգության ապահովման փափուկ և կոշտ ձևերի զուգամիտմանը:

Քաղաքական զարգացման տրամաբանությունը դիտարկող այս մոտեցումների շրջանակներում էլ կարևորում ենք համագործակցության մշակույթը: Վերջինս, իր հիմքում ունենալով և՛ ընդհանուր, և՛ քաղաքական մշակույթը, հնարավորություն է տալիս քաղաքական սոցիալականացումը դիտարկելու որպես ազգային անվտանգության գործոն: Ակնհայտ է, որ և՛ ընդհանուր, և՛ քաղաքական մշակույթի արդիականացման միջոցով համագործակցության մշակույթը հնարավորություն կտա կերպափոխվող հասարակություններին ռացիոնալ պատասխանելու արտաժին և ներաժին մարտահրավերներին:

Ենթադրվում է, որ հասարակությունը արդիականացման իր եռաչափ (անցյալ-ներկա-ապագա) ժամանակի մեջ հումանիզացնում է անվտանգության ապահովման քաղաքականությունը: Այս համատեքստում «Ազգ-բանակ» հայեցակարգը նպաստավոր պայմաններ կստեղծի ՀՀ կայուն զարգացման և համագործակցության մշակույթի ապահովման սոցիալական տարածությունն ընդարձակելու համար: Կարծում ենք՝ այդ նպատակի իրագործման համար ՀՀ-ում անհրաժեշտ է, որ երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացումը ներառի **հանրային, քաղաքական, պետական և գլոբալ կառավարման բարոյական, նպատակամետ ռազմավարություն: Այն թույլ կտա ՀՀ երիտասարդությանը ակտիվ մասնակցություն ունենալու հարաբերական անկախության մեջ գտնվող տարաբնույթ քաղաքական գործընթացում՝ տեղ ու դեր ապահովելով սեփական տեսակի համար:** Վերջինիս բնականոն արդիականացումը ենթադրում է ոչ միայն կարեկցության և գթասրտության դրսևորումներ, այլև երկարաժամկետ պլանավորված ջանքերի ապահովում՝ մարդու բարոյական սոցիալականացման համար: Լրջագույն հիմնախնդիր է այն, որ գործունեության բոլոր մակարդակներում բարոյականությունը իսկապես կիրառելու համար անհրաժեշտ է գոյատևման-արդիականության-սոցիալականացման նոր գիտակրթական համակարգի ռազմավարություն մշակել¹:

XXI դարում հենց դրանում է սոցիալականացված մարդու նորարարական բնույթը, քանի որ մինչ այդ գաղափարախոսական ըմբռումները, այժմ էլ սպառողական և ագրեսիվ վարքը ուղղակիորեն գլոբալ հանրության ինքնապահպանման նպատակ չունեն:

Գլոբալացման գործընթացը մարտահրավեր է նետել մարդկության ռազմավարական կայունությանը, քանի որ քաղաքական զարգացման ճգնաժամերը, անտեսելով նոր հումանիզմի իրատեսական գիտակցումն ու գնահատումը, հնարավորություն չեն տալիս համագործակցության մշակույթն ընկալելու որպես ազգային անվ-

¹ Дарио Салас Соммэр *Мораль XXI века*, М.: Кодекс, 2013, с. 151.

տանգության ապահովման գործոն: Արդյունքում Աֆրիկայի, Լատինական Ամերիկայի, Հարավարևելյան Ասիայի, ինչպես նաև հետխորհրդային երկրներում, քաղաքական կայունության հաստատման բազմաչափությամբ, բազմավեկտորությամբ ու ժողովրդավարության որակի աճի անհրաժեշտությամբ պայմանավորված, մեծացել է համագործակցային մշակույթի պահանջարկը: Մի կողմից ժողովրդավարացման գործընթացների հետևանքով «ներքևից» պարտադրված բարեփոխումների բազմաչափությունը, մյուս կողմից կերպափոխվող հասարակություններում քաղաքական տարածության տրոհվածությունը և քաղաքական ժամանակի վերաբերյալ աններդաշնակ պատկերացումների առկայությունը որակական նոր մակարդակի են բարձրացրել ԱՊՀ համակարգում համագործակցային բաղադրիչի պահանջարկը: Այդ առումով ուշագրավ է Հ. Քոթանջյանի մոտեցումը, համաձայն որի՝ «Հարավային Կովկասի կայուն զարգացման համար բնական կլիմեր անվտանգության և դրան առնչվող խնդիրների նկատմամբ բազմավեկտոր մոտեցում ցուցաբերել, ինչը կապ կստեղծի տարածաշրջանում բոլոր հիմնական դերակատարների՝ Հայաստանի, Ադրբեջանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի, ԱՄՆ, Թուրքիայի և Իրանի, ինչպես նաև ԵԱՀԿ, ԵԽ, ԵՄ, ՀԱՊԿ, ՆԱՏՕ-ի, ԵԱԳԽ և ՄՃՏՀ կազմակերպությունների միջև¹: Նմանօրինակ բազմավեկտոր համագործակցությունն ազգային անվտանգության ապահովման առումով արդյունավետ է, քանի որ ժամանակակից քաղաքական գիտության մեջ քննադատվում է անվտանգության ապահովման միավեկտորությունը:

Ցանցերը սոցիալական ոչ ավանդական միկրոհամակարգեր են, որոնք ապակենտրոնացման միջոցով բազմակարծության հաստատման, քաղաքացիների շահերի արտահայտման և անվտանգության ապահովման անմիջական կրողներն են: Ցանցի անդամներն աշխատում են պահպանել ուժերի հավասարակշռությունը և ներխմբային խնդիրների լուծման ժամանակ խմբային լիդեր են ընտրում՝ միմյանց անվտանգությունը պահպանելու ակնկալիքով: Պատմության հոլովույթում այս մեխանիզմի գործունեության արդյունավետությունը նկատի ունենալով՝ Մ. Դուգլասը վերանայեց **Հիրամի (HIRAMA – High Intensity Research and Management Association, Բարձր արդյունավետության հետազոտությունների և կառավարման միություն՝ ԲԱՀԿՄ)** անվտանգության ապահովման ցանցային բուրգը²: Փյունիկացի ճարտարապետ Հիրամը Երուսաղեմում Սողոմոն իմաստունի տաճարը կառուցելու համար հավաքագրում է տարբեր էթնիկական պատկանելություն ունեցող վարպետների աշխատանքային խմբեր և նրանց միջև հարաբերությունների անկայունությունը (անվստահությունը) կանխելու մտադրությամբ աշխատանքի բաժանում է կատարում՝ պահպանելով նրանց սովորույթները, ծիսային առանձնահատկությունները: Ցանցային առանձնահատկություններով օժտված այդ կառույցի աշխատանքային խմբերի կազմակերպիչները, անկախ իրենց էթնիկական պատկանելությունից, հանդիպում էին Հիրամի հետ «կլոր սեղանի» շուրջ՝ վերջինիս հետ քննարկելով Սողոմոն Իմաստունից ստացած հրահանգների արդյունավետությունը, որոնց անթերի կատարումը պահանջում էր վարպետների համագործակցություն՝ անկախ էթնիկ պատկանելությունից: Այդպիսով Հիրամին հաջողվել է հիմնադրել այնպիսի ցանցային համակարգ, որը հնարավորություն էր տալիս Սողոմոնին ամբողջ տարածքի անվտանգությունն ապահովելու ուղղահայաց և հորիզոնական սկզբունքների համաժամանակյա կիրառումով՝ ապակենտրոնացնելով իր իշխանությունը նրա նկատմամբ հավակնություն ունեցող փոքր լիդերների գլխավորությամբ: Հիրամի ցանցային համագործակցության մոդելը ենթադրում է

¹ Քոթանջյան Հ. Ս., Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման ուղեցույցները տարածաշրջանային անվտանգության ճարտարապետության համատեքստում, Եր., ԱՌՀԻ, 2008, էջ 63:

² *Олескин А.В.* Сетевые структуры современного социума с точки зрения биополитики / Полис, 1998, N 1, с. 78- 80

առանձին ենթախմբերի անվտանգության ապահովում՝ աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպման համար կատարված գործառույթների բաժանման միջոցով: Հաշվի առնելով աշխատանքային բազմաէթնիկ խմբերի ավագանու «կառույց»-ի կայունության և անվտանգության ապահովման հիմնախնդիրը՝ սոցիալական ցանցերի առկայությունը ստիպում է ընդունել հետևյալ կենսասոցիալական սկզբունքները.

- **ապակենտրոնացված աստիճանակարգություն**, որը թույլ է տալիս մրցակցային մասնակցության հիմունքների վրա զարգացող սոցիալական ցանցերի անվտանգ գործունեության ընդլայնում,

- **բազմադերային կառավարման դաշտ**, որտեղ քննարկումների և ընդհանուր շահերի ռացիոնալացման արդյունքում կընդունվեն համընդհանուր անվտանգությունն ապահովող բանաձևեր,

- **հետևողական ուշադրություն**, որի արդյունքում ձևավորվում է հոգեբանական հանդուրժողականություն՝ ուրվագծելով փոխօգնության և փոխլրացման կարևոր երևույթների մուտքը անվտանգության դաշտ:

20-րդ դարի 50-60-ական թվականներին աֆրիկյան Նոր անկախացած երկրներում քաղաքական զարգացման ճգնաժամերի հաղթահարման, ինչպես նաև քաղաքական կայունությունը որպես ազգային անվտանգության գործոն ուսումնասիրելու նպատակով սոցիալական ցանցերի արդյունավետ կիրառման հիմնախնդիրը կարևորվեց հիրամյան ցանցի գործունեության սկզբունքների հիման վրա: Ցանցային համակարգի հիրամյան ճարտարապետության համաձայն՝ քաղաքական կայունությունը և ազգային անվտանգությունը դիտարկվում են բազմակարծության և համակեցության հիման վրա: Սոցիալական ցանցի մասնակիցը, անկախ իր էթնիկական պատկանելությունից, զբաղվում է կոնկրետ երևույթի առանձին հատվածի ուսումնասիրությամբ և, այդ ուղղությամբ կենտրոնացնելով իր ուժերը, ընդունակություններն ու կարողությունները, ապահովում է կայուն անվտանգություն:

Արդյունքում սոցիալական ցանցի անդամների **կենսաէներգիան** նպաստում է ինչպես բարոյահոգեբանական անվտանգ մթնոլորտի ստեղծմանը, այնպես էլ էթնիկական տարբեր պատկանելություն ունեցող անհատների կայուն զարգացմանը: Կառավարման ապակենտրոնացումը, սոցիալական ցանցի անդամների միջև հորիզոնական հարաբերությունների հաստատումը, խմբային լիդերների առկայությունը ռացիոնալացնում են առկա իրողություններին տրվող գնահատականները՝ կայունացնելով սոցիալական գործունեությունը: Հիրամի ցանցային կառավարման մոդելն այսօր արդյունավետ իրականացվում է և՛ քաղաքական կայունության ապահովման, և՛ տարաբնույթ խմբերի **առաջնորդների** միջոցով անվտանգություն ապահովելու համար: Այս համատեքստում սոցիալական և քաղաքական ցանցերն սկսեցին համագործակցել որպես բազմավեկտոր կայունության միավորներ: Սակայն քաղաքական զարգացման մեկնություններում, պայմանավորված գլոբալացման գործընթացների վերաբերյալ գոյություն ունեցող դիրքորոշումների (գլոբալիստներ, հակագլոբալիստներ) տարաբնույթ լինելով, ցանցային սկզբունքի հիման վրա քաղաքական կայունության և ազգային անվտանգության գաղափարները մինչ այժմ արժանանում են տարաբնույթ մեկնաբանությունների: Իր դրական և բացասական դրսևորումներով հանդերձ՝ **ցանցային հայեցակարգը** անվտանգության նկատմամբ իր ռազմավարությունը կառուցում է՝ էլնելով պետության ու հասարակության, հասարակական կյանքի հանրային ու մասնավոր բնագավառների միջև Նոր աշխարհակարգի ձևավորման արժեշահային բնույթով պայմանավորված քաղաքական մշակույթից: Վերջինս, ներառելով քաղաքական զարգացմանը մասնակցող դերակատարների (կառավարող ընտրանի, ճնշման խմբեր, լիդերներ, ընտրազանգված, կուսակցություններ) գիտակցված փոխհամագործակցությունը, հանդես է գալիս որպես ժամանակատարածական հատուկ տիրույթների մեջ ինքնադրսևորվող, պատմաքաղաքական զարգացման ժառանգականություն և հաջորդականություն ապահովող երևույթ:

Համագործակցության մշակույթի ապահովման կարևորագույն ռեսուրսը սցիալականացված անձն է՝ քաղաքացին: Հետևաբար հասարակության քաղաքական համակարգի ինստիտուտները պարտավոր են այնպիսի գործունեություն ծավալել, որը թույլ կտա ՀՀ քաղաքացուն ազատորեն օգտվել իր իրավունքներից՝ կատարելով ոչ միայն իր պարտականությունները, այլև ընդլայնելով իր մասնակցությունը: ՀՀ երիտասարդության քաղաքական սցիալականացման առումով, որպես այս ամենի վրա անմիջականորեն ազդող գործոն, առաջին պլանի վրա է մտնում **մասնակցության և մրցակցության** ապահովումը: ՀՀ երիտասարդության քաղաքական սցիալականացումը դիտարկենք մասնակցության տեսանկյունից: **Մասնակցության խթանների** տեսանկյունից առավել ընդհանուր են համարվում **գաղափարախոսականը, նորմատիվայինը և դերայինը**: Համագործակցության մշակույթի ինդիքն է նպաստել խթանների զարգացմանը ՀՀ քաղաքացիների քաղաքական գիտակցության մեջ: **Եթե գաղափարախոսական խթանի** առկայությամբ անհատը հարում կամ մերժում է պաշտոնական գաղափարախոսությունը, ապա **նորմատիվայինի** դեպքում ՀՀ քաղաքացու վարքագիծը կլինի կանոնակարգված և քաղաքական համակարգին ենթարկվելը կընկալվի որպես միակ իմաստավորված կողմնորոշում, որը նպաստում է սեփական անվտանգությանը, ինքնաիրացմանը և ինքնադրսևորմանը: **Դերային խթանների** ապահովումը մեծապես պայմանավորված է ՀՀ պետական քաղաքականության՝ անձի սցիալականացման ունակությամբ: Անհատի վարքագիծն ուղղակիորեն կապված է նրա սցիալական դիրքի և սեփական ինքնագնահատականի հետ: Որքան ցածր է սցիալական դիրքը, այնքան հավանական են դառնում անհատի արմատական տրամադրությունները իշխանությունների նկատմամբ: Ուստի պետության և քաղաքացիական հասարակության բնականոն գործունեության համար որոշիչ դեր ունեն միջին խավն ու բաց հավաքագրված ընտրանին՝ որպես սցիալականացող և անվտանգությունն ապահովող գործոններ: Այս համատեքստում համագործակցության մշակույթն անցում է ապահովում մարզինալ-պոպուլյարիստական ձևաչափից ազատականի:

Մարզինալ պոպուլյարիստական մոդելի առկայությունը ՀՀ-ում հանգեցրել է ոչ ինստիտուցիոնալացման մասնակցության և հետամուտ է նյութական բարիքների ու սեփականության վերաբաշխման: Սա խոչընդոտում է տնտեսական զարգացման սցիալական պայմանները և պարբերաբար հանգեցնում է անկայունության: Չլուծված հիմնախնդիրները կուտակվելով՝ ավելացնում են քաղաքական, տնտեսական, սցիալական և այլ համակարգերին ներկայացվող պահանջների (և պահանջողների) թիվը, միաժամանակ ակտիվանում է մարզինալ քաղաքական մասնակցությունը: Նմանօրինակ մասնակցությունը չի հանգեցնում տարաբնույթ սցիալական խմբերի շահերի բավարարման և լոկ ապակայունացնելով հասարակական բոլոր համակարգերը՝ չի նպաստում մարդու կայուն զարգացմանը:

Հետևաբար համագործակցության մշակույթի ինդիքը պետք է լինի ՀՀ-ում մասնակցության ազատական մոդելի հաստատումը, որի դեպքում դինամիկ սցիալ-տնտեսական զարգացումը կնպաստի սցիալական, քաղաքական, տնտեսական և այլ կարգի անհավասարությունների համահարթեցմանը: Միայն այս դեպքում ՀՀ-ում կհաղթահարվեն **մարդու իրավունքների տնօրինման և պարտականությունների մշակույթի** համակարգի ճգնաժամը, և ՀՀ յուրաքանչյուր քաղաքացու համար կձևավորվի կայուն անվտանգության ապահովման բարենպաստ ռեժիմ:

Համագործակցության մշակույթի գործառնման մյուս առանցքը ՀՀ պետական կառավարման համակարգի թափանցիկության ապահովումն ու արդյունավետության բարձրացումն է: Այդ առումով պետական կառավարման աստիճանակարգության կառուցվածքում անհրաժեշտ է զուգամիտել «լավ կառավարման» սկզբունքները (մասնակցություն, թափանցիկություն, իրավունքի գերակայություն, արդարություն, սցիալական երկխոսություն, սերունդների համերաշխություն, ռազմավարական հե-

ռատեսություն, արդյունքի կառավարում) և Government Relations (GR) տեխնոլոգիաները՝ միտված ժողովրդավարական համախմբման: Այս դեպքում ՀՀ քաղաքացի – կառավարման մարմին ուղղակի փոխազդեցությունը կմեծացնի ՀՀ քաղաքացիների աջակցությունը «Ազգ-բանակի» գաղափարի իրականացման գործընթացին:

Այս նկատառումներից ելնելով՝ նշենք, որ ՀՀ-ում քաղաքական սոցիալականացման գործընթացը ենթադրում է ազգային անվտանգության ապահովման բազմավեկտոր գործողությունների բարդ խճանկար: Որպես սահմանադրահրավական, մշակութային, քաղաքակրթական, ավանդութային նորմերի համակցություն՝ քաղաքական սոցիալականացումը կանոնակարգում է անկայունության, քաղաքական մարզինալության, իրականության պատրանքային ընկալման սպառնալիքները: Վերոշարադրյալը հիմք է տալիս կատարելու հետևյալ եզրահանգումները.

1. Համագործակցության մշակույթը կառավարման ցանցային և աստիճանակարգային փորձի համադրումն է, որը վերարտադրում, ազգակերտում և կառավարում է ԱԿԱ համակարգը՝ ապահովելով ժողովրդավարության որակ: Ներառելով անվտանգության փափուկ և կոշտ մոդելների շրջանակներում մշակված ազգային շահի արդիականացման քաղաքականություն՝ այն հիմնվում է **ապակենտրոնացված կառավարման, բազմադերային սոցիալականացման, մրցակցային մասնակցության և համագործակցային անվտանգության համակարգի վրա:**

2. Պետությունը քաղաքացիների աջակցությունն ստանալու և իշխանության լեգիտիմությունը բարձրացնելու նպատակով իր քաղաքական սոցիալականացման գործառույթը պարտավոր է իրականացնել շարունակական ժողովրդավարության միջոցով: Արդի տեղեկատվահաղորդակցական տեխնոլոգիաների անմիջական ազդեցությամբ ԱԿԱ գործընթացում գերակա է սոցիալական համակարգի և շրջակա միջավայրի միջև ցանցային կապերի ստեղծման միջոցով քաղաքացու «Ես»-ի կերտումը: Պետությունը, որպես անվտանգության մոնոպոլ «ադմինիստրատոր», իր գործառույթներն իրականացնելիս համագործակցում է՝ ա) ըստ անվտանգության մակարդակի՝ սուբստանցիոնալ և անդրազգային ինստիտուտների, բ) ըստ անվտանգության ձևերի՝ ոչ պետական դերակատարների հետ՝ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններ, էթնիկական փոքրամասնություններ, Սփյուռք, ՀԼՄ-ներ:

3. Արդի տեղեկատվահաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացման և պատերազմի պայմաններում համագործակցության մշակույթն ունի խաղային բնույթ, ինչն էլ հնարավորություն է տալիս շեշտելու, որ սոցիալականացման արժեքաբանությունը կախված է ինչպես **տեղեկատվության հավաքումից, համակարգումից և ոչ պատվիրակված վերլուծությունից**, այնպես էլ քաղաքական գործընթացներին մասնակցող **դերակատարների աշխարհայացքից, դիրքորոշումից և գործունեության նպատակաբանությունից:**

4. ԱԿԱ-ը ներդաշնակ և աններդաշնակ սպառնալիքների բացահայտման, կանխարգելման, չեզոքացման, հակադարձման, վերացման և կանխատեսման գործընթաց է: Որպես ապագայի կառավարման բաց համակարգ՝ այն կանխատեսում է անվտանգության քաղաքականության արդիականացման բոլոր հնարավոր փոփոխականները և **սպասումների ցանցի** սանդղակավորման օգնությամբ ընդարձակում է համագործակցության մշակույթի գործունեության չափումները:

5. Անվտանգության քաղաքականությունը՝ որպես պոտենցիալ վտանգների, փոփոխական ռիսկերի ունիվերսումի ռացիոնալ կանխատեսման գործընթաց, բացահայտելով ցանցային կառավարման ժամանակ սոցիալական տարածության ընդարձակման անհրաժեշտությունը, արդիականացնում է լեգիտիմության քաղաքակրթական փոխակերպումները: Վերջինս, որպես կայուն անվտանգության ռազմավարությամբ

յուն, ժողովրդավարացնում է **համագործակցության մշակույթի** վերաբերյալ կուտակված գիտելիքները՝ պայմանավորելով լեզվափոխության կապը **ազգային ոգին** արտահայտող լեզվամտածողության, իմացաբանական, ճանաչողական, արխիվային, բանակցային, տեղեկատվահաղորդակցական մեխանիզմների արդիականացման հետ:

6. ԱԱԱ-ը սերտորեն կապված է այն բոլոր հայեցակարգերի հետ, որոնց օգնությամբ քաղաքական համակարգն անվտանգության քաղաքականություն է մշակում, իրականացնում և ապահովում **«գիտավերլուծական»** հարացույցի օգնությամբ: Վերջինիս հիման վրա էլ անվտանգությունը դասակարգվեց ըստ ձևի՝ «կոշտ» (պետականակենտրոն) և «փափուկ» (քաղաքացիական), ըստ մակարդակի՝ **ազգայինից գլոբալ**:

7. Արդի դարաշրջանում տարբեր քաղաքակրթությունների միջև ծավալված արժեքային զուգամիտումները, բախումները և երկխոսությունները թե՛ իրական, թե՛ վիրտուալ տարածություններում ակնհայտ են դարձնում, որ գլոբալ կառավարման համակարգի և գլոբալ քաղաքացիական հասարակության ձևավորմանը մրցակցային մասնակցություն ունենալու համար ազգային ինքնության արդիականացմամբ հնարավոր է ընդարձակել ազգային անվտանգության կիբերտարածականությունը: Այս իմաստով էլ ՀՀ-ում ուշադրության է արժանի երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման միջոցով ինչպես ինքնության ադապտացվող արդիականացման ապահովման, այնպես էլ ունիվերսալ արժեքների հաստատման անհրաժեշտությունը:

8. Ցանցային կառավարման պայմաններում ձևավորվել են ազգային անվտանգության ապահովման նոր իրողություններ, որտեղ հայոց Սփյուռքը հնարավորություն է ստացել ռացիոնալացնելու իր մասնակցությունը հայրենիքի կառավարման գործընթացին և պատասխանելու ներքին-արտաքին համաչափ և անհամաչափ սպառնալիքներին: Նման պայմաններում քաղաքական ժամանակն անընդհատ վերակառուցվում է՝ միտված դեպի անվտանգ ապագա, իսկ իր ազգային ինքնության արդիականացմամբ հայ մարդը հանդես է գալիս որպես գլոբալ անվտանգության և կայուն զարգացման քաղաքական դերակատար¹: Գլոբալ, տարածաշրջանային և ազգային մակարդակներում տեղեկատվահաղորդակցական տարաբնույթ, հաճախ մանիպուլյացիոն հոսքերի գործառնման ներկայիս պայմաններում իրատեսական է անվտանգության ապահովման այլընտրանքային այնպիսի ձևերի մշակումը, որոնք տարբեր տարածաշրջաններում հայի տեսակին ինքնակազմակերպվելու հնարավորություն կտան: Այդ գործընթացում Հայոց առաքելական եկեղեցին, սոցիալական ցանցերում արդիականացնելով իր գործունեությունը, կարող է ստանձնել մի կողմից ավանդական արժեքների մոդերատոր «հայրենիքի», մյուս կողմից՝ պոստմոդեռն արժեքներ շրջանառող «սփյուռք»-ի ինքնակազմակերպումը: Այս երկու եզրերի միջև փոխհարաբերությունների ժամանակային պարույրի զարգացումը պահանջում է տիրապետել կիբերտարածություններում այլոց հետ համագործակցելու միջոցով սեփական կարողության մրցունակությունը ստուգելու **կիրառական ձևերին**՝ օգտագործելով **կիբերտարածությունները՝ որպես ազգային անվտանգության ապահովման յուրատեսակ տարածք**:

9. ՀՀ ազգային անվտանգության հիմնարար արժեքներն ապահովող գործընթաց է քաղաքացիավարական կրթությունը, որտեղ անձի սոցիալականացման արժեքայնությունը պայմանավորված է կառավարող ընտրանու իրականացում իշ-

¹ *Մարգարյան Մ. Մ.*, Համընդհանուր անվտանգության համակարգի արդիականացման հիմնախնդիրները և «Հայկական աշխարհը», «Հայկական բանակ», ՀՀ ՊՆ, ԱՌՀԻ, ռազմագիտական հանդես, N 1-2, 2011, էջ 116-128

խանութի մշակույթով: ՀՀ-ում քաղաքացիավարությունը, ներառելով **քաղաքացիական գիտելիքներ, հմտություններ և արժանիքներ**, հիմնվում է ինքնակարգապահության, հանդուրժողականության և այլակարծության վրա: ՀՀ-ում քաղաքացիավարական ուսուցումը մարդկային և տեխնիկական ռեսուրսների ռացիոնալ կառավարման ցանց է, որը ներառում է **հիմնախնդրային, շարունակական, ազատ քննարկումների, տարաբնույթ գաղափարների ծրագրավորում:**

Մամիկոն Մարգարյան
ՀԱՍՏԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑ

Հիմնաբառեր. *քաղաքական զարգացում, համագործակցության մշակույթ, սոցիալականացման քաղաքականություն, ազգային անվտանգություն*

Հիմնավորված է համագործակցության մշակույթի բազմամակարդակ ուսումնասիրումը, որը ցանցային կառավարման պայմաններում հնարավորություն է տալիս մասնակցելու ոչ միայն ազգային, այլև տարածաշրջանային և գլոբալ անվտանգության համակարգերին: Այս համատեքստում ՀՀ քաղաքական համակարգի ցանկացած էվոլյուցիոն բարդացում հիմնավորված է իշխանության և սեփականության լեգիտիմության, քաղաքացիների և պետության երկխոսության, սեփականության հումանիզացման, բախումների իրավական կարգավորման տիրույթներում:

Mamikon Margaryan
COOPERATION CULTURE AS PROCESS OF PROVIDING
OF THE NATIONAL SECURITY

Keywords: *Political development, collaboration culture, socialization policy, national security*

The article presents the multilevel research of cooperation culture, which in the process of network governance allows to participate not only in national, but also in regional and global security systems. From this perspective, any evolutionary complication is justified in the fields of power and property legitimization, dialogue of citizens and state, humanization of property and legal regulation of conflicts.

Мамикон Маргарян
КУЛЬТУРА СОТРУДНИЧЕСТВА КАК ПРОЦЕСС ОБЕСПЕЧЕНИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Ключевые слова: *политическое развитие, культура сотрудничества, политика социализации, национальная безопасность*

В статье представлено многоуровневое исследование культуры сотрудничества, которая в процессе сетевого управления позволяет участвовать не только в национальной, но и региональной и глобальной системах безопасности. С этой точки зрения любое эволюционное осложнение обосновано в рамках легитимизации власти и собственности, диалога граждан и государства, гуманизации собственности и правового регулирования конфликтов.

- 40. Ղևոնդյան Ալեն** - ԵՊՀ դասախոս, ք.գ.թ., դոցենտ
Ghevondyan Alen - Lecturer of YSU, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
Гевондян Ален - преподаватель ЕГУ, к.п.н., доцент
E-mail: al.ghevondyan@gmail.com
- 41. Ղևոնդյան Ռոբերտ** - «Հայկական շահ» գիտա-վերլուծական կենտրոնի փոխնախագահ, ք.գ.թ.
Ghevondyan Robert - Vice-Chairman of scientific and analytical centre «The Armenian Interest», Candidate of Political Sciences
Гевондян Роберт - заместитель председателя научно-аналитического центра «Армянский интерес», к.п.н.
E-mail: robert.gh81@gmail.com
- 42. Մալոյան Արման** - ՀՀ ԿԳՆ Կրթության ազգային ինստիտուտի գլխավոր մասնագետ, պ.գ.թ.
Maloyan Arman – chief specialist of Ministry of Education and Science of Republic of Armenia, Candidate of History
Малоян Арман - главный специалист Национального института образования МОН РА, к.и.н.
E-mail: armanmaloyan@mail.ru
- 43. Մակարյան Լիլիթ** - Եվրոպական համալսարանի դասախոս, պ.գ.թ., դոցենտ
Makaryan Lilit – Lecturer of European University, Candidate of History, Associate Professor
Макарян Лилит – преподаватель Европейского университета, к.и.н., доцент
E-mail: lilit.makarian@mail.ru
- 44. Մանուկյան Վիոլետտա** - ԵՊՀ ասպիրանտ և դասախոս
Manukyan Violetta – PhD student and Lecturer of YSULSS
Манукян Виолетта- аспирант и преподаватель ЕГЛУ
E-mail: manukyan.violetta@gmail.com
- 45. Մարգարյան Մամիկոն** - ՀՀ ԱԺ գլխավոր մասնագետ, ՀՀ ՊԿԱ դասախոս, ք.գ.թ., դոցենտ
Margaryan Mamikon- Chief specialist at the National Assambly of the RA, Lecturer of Public Administration Academy of the RA, Candidate of Political Sciences
Маргарян Мамикон - главный специалист Национального собрания Республики Армения, преподаватель АГУ РА, к.п.н.
E-mail: margaryan.mamikon@gmail.com
- 46. Մարկոսյան Աշոտ** - ԵՊՀ դասախոս, Մագիստրոսական ծրագրի ղեկավար, տ.գ.դ., պրոֆեսոր
Markosyan Ashot – Lecturer of YSU, Head of Masters Program, Doctor of Economic Sciences, Professor
Маркосян Ашот - преподаватель ЕГУ, руководитель магистерской программы, д.э.н., профессор
E-mail: ashotmarkos@rambler.ru

- Գուրգեն Սիմոնյան.** Արցախի Հանրապետության պետական ապարատի զարգացման հեռանկարները երկպալատ օրենսդիր իշխանությամբ հայկական դաշնային պետության կազմում.....186
Gurgen Simonyan. The Perspectives of the Development of the State Apparatus of the Republic of Artsakh in the Armenian Federal State with Bicameral Legislative Structure.
- Գурген Симонян.** Перспективы развития государственного аппарата Республики Арцах в составе федеративного армянского государства с двухпалатным органом законодательной власти
- Մամիկոն Մարգարյան.** Համագործակցության մշակույթը՝ որպես ազգային անվտանգության ապահովման գործընթաց.....193
Mamikon Margaryan. Cooperation Culture as Process of Providing of the National Security
- Мамикон Маргарян.** Культура сотрудничества как процесс обеспечения национальной безопасности
- Ռոբերտ Ղևոնդյան.** Զաղաքացիական հասարակության զարթոնքը՝ թավշյա հեղափոխության համատեքստում.....201
Robert Ghevondyan. Civil Society Awakening in the Context of Velvet Revolution
- Роберт Гевондян.** Расцвет гражданского общества в контексте бархатной революции
- Սերգեյ Վարդազարյան.** Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման առանձնահատկություններն ու հեռանկարները.....205
Sergey Vardazaryan. Peculiarities and Prospects of the Karabakh Conflict Arrangement
- Сергей Вардазарян.** Особенности и перспективы урегулирования карабахского конфликта
- Անժելա Մնացականյան.** ՀՀ ռազմական քաղաքականությունը, որպես պետականության ամրապնդման երաշխիք.....212
Anzhela Mnatsakanyan. Military Policy of the Republic of Armenia as Guarantee of Strengthening State
- Анжела Мнацакян.** Военная политика Республики Армении как гарантия укрепления государственности
- Լիլիթ Չիչոյան.** Կառավարող ընտրանու պատասխանատվությունը Երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում.....217
Lilit Chichoyan. The Responsibility of Ruling Elite in the Process of Youth Political Socialization
- Лилит Чичоян.** Ответственность правящей элиты в процессе политической социализации молодежи
- Մանե Աթիկյան.** Երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացումը՝ որպես լիդերության գործառույթ.....222
Mane Atikyan. Political Socialization of Youth as a Function of Leadership
- Мане Атикян.** Политическая социализация молодежи как функция лидерства
- Մարգարիտ Պետրոսյան.** Միջնորդների դերը անլուծելի հակամարտությունների կարգավորման գործընթացում: Արցախի դեպքը.....228
Margarit Petrosyan. The Role of Mediators in the Process of Conflict Resolution: The Case of Artsakh
- Маргарит Петросян.** Роль посредников в процессе урегулирования неразрешимых конфликтов на примере Арцаха